

BIOGRAFIE Alwine de Vos van Steenwijk, Noordwijkse barones die armoedebestrijder werd

‘Elke tijd heeft moedige mensen nodig’

Ze groeide op in een adellijk gezin, ging in de Tweede Wereldoorlog in het verzet en werd daarna één van de eerste vrouwelijke diplomaten van Nederland. Die comfortabele carrière gaf zij op om vanuit een sloppenwijk bij Parijs een invloedrijke pionier in de armoedebestrijding te worden. Alwine de Vos van Steenwijk (1921-2012) zou daardoor logischerwijs een grootheid zijn, tot ver buiten haar geboorteplaats Noordwijk, maar slechts weinigen kennen haar nog.

Noordwijk ■ Schrijfster Astrid Schutte wil daar verandering in brengen met haar biografie 'Barones tussen de armen'. Drie jaar lang dook zij voltijd in het bijzondere leven van De Vos van Steenwijk. „Het was een onderzoek naar het verleden”, zegt zij, op een terras in haar woonplaats Leiden. „Maar ik schrok ervan hoe actueel dat nog is.”

Heb je het gevoel dat je Alwine de Vos van Steenwijk nu kent?
„Dat is een beetje een verraderlijke vraag. Ze is best oud geworden, 90 jaar, en pas in 2012 overleden. Ik heb haar helaas nooit ontmoet, maar wel het gevoel dat ik haar door mijn onderzoek een stuk beter heb leren kennen en in elk geval aanvoel wie zij is.”

Net te laat begonnen dus?
Glimlachend: „Zij was iemand die zich altijd zeer intensief bemoeide met wat zij belangrijk vond, dus dat zou ze met het boek zeker ook hebben gedaan.”

Hoe kwam je uit bij deze relatief onbekende hoofdpersoon?
„Als journalist schreef ik vroeger graag achtergrondartikelen over drijfveren van mensen. Voor mijn volgende boek was ik op zoek naar een interessante vrouw die misschien wat minder bekend was, maar die in haar leven een grote verandering heeft doorgemaakt en veel invloed heeft gehad op de maatschappij. De rol van vrouwen in die tijd is vaak onderbelicht gebleven. In het boek '1001 vrouwen in de 20de eeuw' van historica Els Koek kwam ik Alwine tegen en wist ik: zij is wie ik zoek.”

Waarom?
„Zij komt uit een adellijk milieu in Noordwijk, waarin je kostje is gekocht als je de normale route volgt. Dat heeft zij niet gedaan, en dat is moedig. Daarbij dacht ik ook: wij leven in een heel welvarende samenleving, maar wij moeten op veel gebieden ook veranderen. Durven wij ook die stap te zetten? Hoe doe je dat? Ik was nieuwsgierig welke motivatie zij had en hoe zij dat volhield. Dat is echt pittig voor haar geweest, zeker in de beginjaren.”

Hoeveel Noordwijkers zullen haar

nog kennen?
„De familie heeft hun Villa Bianca achter Huis ter Duin nog tot in de jaren zeventig in bezit gehad. Ik denk ook dat iedereen in Noordwijk aan Zee de familienaam De Vos van Steenwijk wel kent. Haar opa Willem Lodewijk was voorzitter van de Eerste Kamer. Haar moeder was een Duitse vrouw, getrouwd met een Nederlandse man van adel. In de Tweede Wereldoorlog was dat wel precair. Maar om terug te komen op jouw vraag: ik ben verbaasd, echt verbaasd, dat zo weinig mensen van haar hebben gehoord. Ze heeft zo veel bereikt in haar leven. Misschien komt het doordat zij, als een van de eerste Nederlandse vrouwen, diplomaat is geworden. Dan verhuis je vaak. Zij woonde in Bonn, in Washington, in Parijs.”

En in die laatste stad gebeurde het.
„Ja, op Nieuwjaarsdag 1960. Ze deed haar werk al een tijdje en dacht: moet ik nu weer naar een receptie met champagne en cocktails? Ze had in het vrouwenblad Elle gelezen over een kamp waarin 250 gezinnen onder erbarmelijke omstandigheden leefden. Nauwelijks eten, nauwelijks water; dat was in die tijd al ondenkbaar. Ze reed er naartoe in haar Volkswagen en ontmoette daar priester Joseph Wresinski, die zich over de armen ontfermde en haar leven een enorme wending gaf.”

Wat voor man was dat?
„Hij was iemand die zelf uit zeer arme omstandigheden was opgeklimmen. Bijzonder, want dat lukt bijna niemand. Hij kon heel indringend vertellen over die mensen, de ellende die zij doormaakten, dat er vijftien kinderen per jaar stierven. Alwine was ondersteboven van zijn kracht en authenticiteit. Hij heeft haar met zijn retorische gaven betrokken bij de zaak en overtuigd van het feit dat ze er iets aan moest doen. Ze dacht: dit is nog veel nuttiger werk dan ik doe op de ambassade. Tegelijkertijd beseft ze: ik was een van de besten van mijn klas, ik ben een van de eerste drie vrouwelijke diplomaten van Nederland. Die positie kon ze toch niet opgeven om vrijwilliger te worden? Toch heeft ze het gedaan; ze vond het onmogelijk om er 'nee' tegen te zeggen.”

Hoe verklaar je dat?
„Vergeet niet uit welk gegoed milieu zij kwam. Ze had in de

Astrid Schutte: „Ik was soms echt onthutst.” FOTO HIELCO KUIPERS

jaren dertig in Leiden, waar zij op haar zestiende al haar diploma haalde aan het gymnasium, wel eens een rij werklozen bij het steunlokaal gezien. Dat schokte haar, maar de situatie in Parijs nog veel meer. Ze wist niet dat zulke armoede bestond.”

Wat werd haar rol?
„Kort voordat zij in het barakkenkamp kwam, heeft de priester een vereniging opgericht: Aide à Toute Détresse (Hulp in alle nood), later ATD Vierde Wereld. Het was vrij revolutionair dat hij daarvoor optrok met de bewoners zelf. In die tijd werd er alleen over armen beslist. Hij haalde haar over om onderzoek te gaan doen naar de oorzaken van de armoede. Dat was helemaal niet haar vakgebied, maar ze is zichzelf gaan inlezen, om te

proberen te begrijpen wat er aan de hand is. De algeheel gedeelde opvatting in die tijd was: het is de eigen schuld van die mensen, moeten ze maar werk zoeken, of niet zo veel drinken. Zij kwam erachter: als je in een familie bent opgegroeid met generaties van armoede, zonder mogelijkheid tot een opleiding, kun je alleen met de dag leven. De ellende is dan zo groot, dat je hele brein in beslag wordt genomen door overleven.”

Wat deed zij met die kennis?
„Zij richtte onder meer het eerste particuliere onderzoeksbureau ter wereld op dat armoede onderzocht. Vanwege haar contacten kon zij diplomaten, onderzoekers en professoren bellen. Ook organiseerde ze, ondersteund door Unicef Frankrijk, een congres in het

Alwine de Vos van Steenwijk op het Unesco-congres in het Internationale Jaar van het Kind in 1979. FOTO FATD QUART MONDE/CENTRE JOSEPH WRESINSKI

Het kamp in Noisy-le-Grand in 1963. FOTO ATD QUART MONDE/CENTRE JOSEPH WRESINSKI

kamp. Als ik dat zou doen, zou er niemand komen, maar met haar netwerk en charme haalde zij overal wetenschappers vandaan. Die gingen ter plekke met elkaar in discussie over de vraag: wiens schuld is dit?”

Hoe heeft zij het verschil kunnen maken?
„Door de grote organisaties aan te schrijven, kreeg zij met haar onderzoeksbureau steeds meer erkenning als serieuze organisatie op het gebied van armoede. Heel belangrijk, want dan kun je op wereldschaal meepraten en invloed hebben. Alwine kreeg het daarna als president van ATD Internationaal voor elkaar dat zij bij de Verenigde Naties mocht spreken en adviseren. Dat heeft in de jaren tachtig geleid tot de erkenning dat armoede een

De familievilla in Noordwijk rond 1906. HISTORISCH ARCHIEF MUSEUM NOORDWIJK

schending is van de mensenrechten. Een enorme stap, in die tijd, want als je het erkent, moet je er ook iets aan gaan doen. Beleid maken. Dat gaat door tot op de dag van vandaag. ATD Vierde Wereld is inmiddels een organisatie die niet alleen de VN adviseert, maar ook bijvoorbeeld Unicef, Unesco, de Raad van Europa en de Internationale Arbeidersorganisatie en is actief in 33 landen actief. Ze heeft dus echt wel iets bereikt in het leven.”

Is er een nieuwe Alwine nodig?
„Er zijn een heleboel Alwines nodig, zelfs in Nederland. Ook hier is nog steeds een groep die zo diep in de armoede zit, dat ze er van generatie op generatie niet uitkomen. Daar is te weinig gevoel voor, hoe je die moet helpen. De vrijwil-

ligers van de organisatie van de priester in Parijs gingen leven tussen de arme mensen, om te begrijpen hoe het werkt. Politici en beleidsmakers zitten in een klasse of bubbel waarin je het gevoel met die groep kwijtraakt, of nooit hebt gehad. Die weten niet hoe het voelt om niet te weten of je die dag genoeg te eten hebt, of je nog kleren voor je kinderen kunt betalen. Ik ook niet, moet ik daar meteen bij zeggen. Ik was soms echt onthutst wat ik tegenkwam tijdens mijn onderzoek.”

Alwine wilde geen heldin zijn, schrijf je in het boek.
„Nee, ze wilde alleen de priester op een voetstuk zetten. Hij had zich aan de armoede onttrokken en was met zijn charisma een belangrijke organisatie begonnen - zwaar

Ik ben verbaasd, echt verbaasd, dat zo weinig mensen van haar hebben gehoord

Astrid Schutte
Schrijfster

De opvatting in die tijd was: het is de eigen schuld van die mensen, moeten ze maar werk zoeken

Astrid Schutte
Schrijfster